

## Vybrané otázky včasnej doby historickej I. (AES 401)

### Otázky a literatúra Pieta, JS MU 2023

#### 1. Remeslo včasnej doby dejinnej (kovy)

Príčiny vzniku špecializovanej výroby, jej prednosti, vplyv na hospodárstvo spoločnosti

Výrobné (industriálne) areály, vzťah k zdrojom surovín a energií (voda, drevo), pracovným silám a dostupnosti trhu, umiestnenie areálov vo vzťahu k obytným a bezpečnostným areálom

Archeologický výskum areálov, príklady výskumných projektov vo včasnej, strednej a neskorej dobe laténskej (výrobné centrá a areály, oppidá), Čechy, Slovensko

Hutníctvo železa: predpoklady, technika výroby, typy pecí a výsledný produkt v dobe laténskej a rímskej v strednej Európe;

Kováčstvo: význam pre hospodárstvo, dielne, sortiment náradia a polotovary železa, spoločenské postavenie kováča

Spracovanie farebných kovov, ložiská farebných a drahých kovov (Čechy, Slovensko), techniky spracovania ozdôb, využitie farebných a drahých kovov u Keltov a Germánov, technika mincovania

Literatúra:

S. Berecki (ed.): Iron Age Crafts and Craftsmen in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş, 10–13 October 2013. Târgu Mureş 2014.

*Dobesch, G. 2002: Handel und Wirtschaft der Kelten in antiken Schriftquellen. In: C. Dobiat – S. Sievers – T. Stöllner Hrsg., Dürrnberg und Manching. Wirtschaftsarchäologie im ostkeltischen Raum. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte 6, Bonn, 1–25.*

Dolenz 1992 – H. Th. Dolenz: Studien zu den Eisenmessern vom Magdalensberg in Kärnten. *Carinthia I*, 182, 1992, 93-134.

Dolenz 1998 – H. Dolenz: Eisenfunde aus der Stadt auf dem Magdalensberg. Klagenfurt 1998.

G. Gassmann - A. Schäfer: Zu den Anfängen der Eisengewinnung im bayerischen Donaauraum. Die Ausgrabungen in Manching Band 18, Wiesbaden 2013, 337-375.

Kolníková 2012a – E. Kolníková: K technike a technológii v keltskom mincovníctve – nálezy zo Slovenska. *Num. Zborník* 26, 2012, 33-59.

Henning 1991 – J. Henning: Schmiedegräber nördlich der Alpen. Germanisches Handwerk zwischen der keltischen Tradition und römischem Einfluß. *Saalburg Jahrbuch* 46, 1991, 65-82.

Manning 1985 – W. H. Manning: Catalogue of the romano-british iron tools, fittings and weapons in the British museum. London 1985.

Mihok/Pribulová 2002 – Ľ. Mihok/A. Pribulová: Metalografický výskum železných výrobkov z neskorej doby rímskej a sťahovania národov na Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 35, 2002, 83-111.

Mihok/Pribulová/Pieta 2000 – Ľ. Mihok/A. Pribulová/K. Pieta: Metallographic Analysis of Latène Iron objects from Liptovská Mara site. In: H. Friesinger/K. Pieta/J. Rajtár (Hrsg.): Metallgewinnung und -verarbeitung in der Antike (Schwerpunkt Eisen). Nitra 2000, 119-134.

Miroššayová/Čaplovič 1990 – E. Miroššayová/D. Čaplovič: Najnovšie výsledky výskumu včasnodedinného a stredovekého osídlenia v Zemplíne. In: Vsl. Pravek 3, Košice 1990, 115-132.

Pieta 2008 – K. Pieta: Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska. Arch. Slovaca Monogr. Stud. 10. Bratislava 2008.

Pleiner 1962 – R. Pleiner: Staré evropské kovárství. Praha 1962.

Pleiner 1993 – R. Pleiner: The celtic sword. Oxford 1993.

Pleiner 2000 – R. Pleiner: Iron in Archaeology. The European Bloomery Smelters. Praha

Pleiner 2006 – R. Pleiner: Iron in Archaeology. Early European Blacksmiths. Praha 2006.

Roth 1995 – P. Roth: Metalurgia železa v dobe laténskej a rímskej na Spiši. Štud. Zvesti AÚ SAV 31, 1995, 105-121.

Salač 2000 – V. Salač: Zur Struktur der Latène- und kaiserzeitlichen Eisenproduktion in Böhmen. In: H. Friesinger/K. Pieta/J. Rajtár (Hrsg.): Metallgewinnung und -verarbeitung in der Antike (Schwerpunkt Eisen). Nitra 2000, 89-108.

Salač 1996 - V. Salač: O hospodárství, oppidech a Marobudovi. Arch. Rozhledy 48, 1996, 60-97.

Tejral 2015 – J. Tejral: Zum Problem der Feinschmiedproduktion im Mitteldonaauraum während des 5. Jahrhunderts nach Chr. Památky archeologické CVI, 2015, 291-362.

N. Venclová (ed.): Archeologie pravěkých Čech. Praha 2008.

Waldhauser 2003 – J. Waldhauser: Das Silber der Kelten in Böhmen. In: Th. Stöllner/G. Körlin/G. Steffens/J. Cierny (Hrsg.): Man and Mining – Mensch und Bergbau. Studies in Honour of G. Weisgerber on occasion of his 65th birthday. Der Anschnitt, Beiheft 16, Bochum 2003, 503-512.

## **2. Remeslo včasnej doby dejinnej nekovových materiálov**

Príčiny vzniku špecializovanej výroby, jej prednosti, vplyv na hospodárstvo spoločnosti

Výrobné (industriálne) areály, vzťah k zdrojom surovín a energií (voda, drevo), pracovným silám a dostupnosti trhu, umiestnenie areálov vo vzťahu k obytným a bezpečnostným areálom

Archeologický výskum areálov, príklady výskumných projektov vo včasnej, strednej a neskorej dobe laténskej (výrobné centrá a areály, oppidá), Čechy, Slovensko. Kameň, sapropelit, drevo, hlina, textil, koža.

Kamenárstvo: vývoj techniky mletia obilia, výroba žarnovov a brúsikov, význam ich kvality a ich distribúcia

Práca s drevom, surovina, stavebníctvo a špeciálne remeslá. Inštrumentárium – vymenovať základné nástroje.

Keramika. Základné techniky výroby nádob v dobe laténskej a rímskej. 4 základné typy vypaľovacích zariadení. Podunajské centrá výroby laténskej keramiky a výrobné okruhy točenej germánskej keramiky na Morave a na Slovensku.

Tkanie látok – archeologické pramene, domácka výroba a „tkáčske domy“. Honosné odevy v kniežacích hrobách.

Koža a výrobky z kože, archeologické pramene.

Literatúra:

Arts And Crafts Over the Passage of Time (From the Bronze Age to Late Antiquity). Anodos 11/2011, Trnava 2014 (V. Varsík: Technische Anlagen in den quadischen Siedlungen aus der Südwestslowakei, Töpferöfen, Rennöfen und Backöfen, 297-316).

Čížmář, M. – Leichmann, J. 2002: Laténské žernovy ze Starého Hradiska, Památky archeologické 93, 259–271.

Čížmářová, J. 1996: Bernstein auf dem keltischen Oppidum Staré Hradisko in Mähren, Arheološki vestnik 47, 173–182.

C. Dobiati/S. sievers/Th. Stöllner: Dürrnberg und Manching. Wirtschaftsarchäologie im ostkeltischen Raum. Bonn 2002.

Dopsch, H. – Heuberger, B. – Zeller, K. W. Hrsg. 1994: Salz. Katalog Landesausstellung Hallein 1994. Salzburg.

K. Gromer: Prähistorische Textilkunst in Mitteleuropa. Geschichte des Handwerkes und Kleidung vor den Römern. Wien 2010

T. Mangel/R. Thér: Laténské hrnčířské pece ve střední Evropě. Hradec Králové 2018.

PIETA, K.: Die frühvölkerwanderungszeitliche Höhensiedlung in Dolná Súča, Westslowakei. Ein Berg mit Hortungstradition. Slovenská archeológia 68, 2020, 37-68.

Pieta 2008 – K. Pieta: Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska. Arch. Slovaca Monogr. Studia 10. Bratislava 2008.

Šedo 2004 – O. Šedo: Mlecí kameň gréckeho typu zo Žiliny-Závodí a problémy kontaktov Stredomoria s priestorom Hercynského lesa. Štud. Zvesti AÚ SAV 36, 2004, 7-13.

Venclová 2001 – N. Venclová: Výroba a sídla v dobe laténskej. Projekt Loděnice. Praha 2001.

N. Venclová (ed.): Archeologie pravěkých Čech. Praha 2008.

Waldhauser 1981 – J. Waldhauser: Keltské rotační mlýny v Čechách. Pam. Arch. 72, 1981, 153-221.

Waldhauser 1992 – J. Waldhauser: Keltische Distributionssysteme von Graphittonkeramik und die Ausbeutung der Graphitlagerstätten während der Vorgeschrittenen Latènezeit. Arch. Korrbbl. 22, 1992, 377-392.

Wirska-Parachoniak 1982 – M. Wirska-Parachoniak: Produkcja ceramiczna Celtów na terenach Polski Południowej. Mat. Arch. Nowej Huty 4, 1982, 29-159.

Zimmermann 1998 – W. H. Zimmermann: Pfosten, Ständer und Schwelle und der Übergang vom Pfosten- zum Ständerbau. Eine Studie zu Innovation und Beharrung im Hausbau. In: Probleme der Küstenforschung im südlichen Nordseegebiet 25, 1998, 9-241.

Zippelius 1954 – A. Zippelius: Vormittelalterliche Zimmerungstechnik in Mitteleuropa. Rheinisches Jahrbuch f. Volkskunde 5, Bonn 1954, 7-52.

### 3. Hromadné nálezy včasnej doby dejinnej

Definícia depotu, miesta ukladania. Vnútoraná skladba (typy) hromadných nálezov, príklady. Dôvody ukladania depotov, spôsoby ukladania.

Obdobia najčastejšieho výskytu depotov (pravek až stredovek) a ich zvýšená koncentrácia v jednotlivých obdobiach včasnej doby dejinnej (dôvody). Zánikové horizonty. Čo je tropaeum. Príklady votívnych obetí a tezurácie (starších) cenností.

Literatúra

R. Bradley: *A Geography of Offerings: Deposits of Valuables in the Landscapes of Ancient Europe*. Oxbow Insights in Archaeology. Oxford - Philadelphia, Oxbow Books 2017.

O. Dietrich, Learning from 'scrap' about Late Bronze Age hoarding practices. A biographical approach to individual acts of dedication in large metal hoards. *European Journal of Archaeology* 17, 3 2014, 468–486.

M. Gori, Metal Hoards as Ritual Gifts: Circulation, Collection and Alienation of Bronze Artefacts in Late Bronze Age Europe. In: F. Carlà, F. and M. Gori (eds.), *Gift giving and the "embedded" economy in the ancient world*, Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 269-288.

M. Fernández-Götz/N. Roymans: Conflict Archaeology. Materialities of Collective Violence from Prehistory to Late Antiquity. *hemes in Contemporary Archaeology Volume 5*, [www.routledge.com](http://www.routledge.com).

L. Jiráň: Vom Handel bis zum Opfer. Zur Interpretation der Metalldeponierungen in der tschechischen Fachkomunität. In: B. Gediga et al. (ed.): *Od archeologii przedmiotu do archeologii idei. Biskupińskie Prace Archeologiczne nr 14/ Prace Komisji Archeologicznej nr. 23*, Biskupin–Wrocław 2020/2021, 135-141.

M. Müller-Wille: Opferkulte der Germanen und Slawen. *Archäologie in Deutschland*. Sonderheft, Stuttgart 1999.

PIETA, K.: Die frühvölkerwanderungszeitliche Höhensiedlung in Dolná Súča, Westslowakei. Ein Berg mit Hortungstradition. *Slovenská archeológia* 68, 2020, 37-68.

A.Rau: Weihungen von Kriegerausrüstungen bei den nördlichen Germanen der Kaiser- und Völkerwanderungszeit. In: *Waffen für die Götter. Krieger – Trophäen – Heiligtümer*. Innsbruck 2012, 232-243.

M. Salaš, Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a v českém Slezsku. Brno 2005.

### 4. Výšinné sídliská včasnej doby dejinnej

Typy sídiel a areálov z hľadiska funkcie. Geografické predpoklady a dôvody obsadzovania vrchov.  
Opevnenia stálych osád a príležitostných sídiel. Prírodné a technické predpoklady obrannej stavby.  
Útočisko – refúgium: jednotlivé etapy a dôvody ich intenzívneho využívania vo včasnej dobe dejinnej. Príklady (Čechy, Morava, Slovensko). Krátkodobé a dlhodobé výšinné sídliská.

Fenomén opätovného využívania konkrétnych výšinných polôh (využívanie starých opevnení).  
Zväčšovanie a zmenšovanie hradísk, dôvody.

Druhy prírodných a stálych opevnení, typy opevnení podľa tvaru.

### **Literatúra:**

Jerem/Urban 2000 – E. Jerem/O. H. Urban: Höhensiedlungen – Befestigungen – Zentralsiedlungen. Prozesse der Urbanisierung im Donau-Karpaten-Raum. In: *Bibracte 4. Les processus d'urbanisation à l'âge du Fer. Glux-en-Glenne 2000*, 157-164.

*Loskotová 2011* – Z. Loskotová: Zur Frage der Nutzung der Höhenlagen im südlichen Bereich der Przeworsk-Kultur am Beginn der Völkerwanderungszeit in Bezug auf die Siedlungen im Jeseníky-Vorgebirge, *Přehled vyzkumů* 52, 2011, 7–38.

Pieta, K.:1991: The North Carpathians at the Beginning of the Migration Period, *Antiquity* 65 (247), p. 376-387.

Pieta, K. 2007: Höhensiedlungen der Völkerwanderungszeit im nördlichen Karpatenbecken. (in:) Höhensiedlungen zwischen Antike und Mittelalter von den Ardennen bis zur Adria. *Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde Band 56*, V. Bierbrauer, H. Steuer (ed.), Berlin – New York 2007.